

PROFESORKA DRAGANA MITROVIĆ, CENTAR ZA STUDIJE AZIJE

Ekonomska natezanja Kine i Amerike po sistemu „oko za oko“

Ovo nije trgovački rat, ali može biti uvod u njega. No, pošto glavne trgovačke sile imaju druge jake adute, nije mnogo verovatno da će do njega doći. Uostalom, pregovori se na operativnom nivou već vode i sve strane nastoje da do rešenja dođe. Jer, međunarodna trgovina, zajedno sa investicijama, ključni je faktor rasta i oporavka svetske privrede, koja beleži spori, ali neprekidni rast posle sloma iz 2008.

Da li je novi svetski trgovinski rat već počeo, koliko će odluka američkog predsednika Donalda Trampa da Kini uvede carine na čelik promeniti svetske globalne tokove. Kako će se taj protekcionizam odraziti na evropsku čeličnu industriju, kao i kakve će posledice imati na Srbiju, razgovaramo sa Draganom

Mitrović, profesorkom Fakulteta političkih nauka, koja je i rukovodilac Centra za studije Azije. Ne treba zaboraviti da su sadašnje mere ekonomskog nacionalizma američke administracije i naročito pokušaj da se Kina, ali i drugi trgovinski partneri, primoraju na drugačije ponašanje, izborna obećanja, kao i da ovaj proces traje od samog početka mandata novog predsednika, podseća naša sagovornica. U intervjuu za Magazin Biznis ocenjuje da je u nastojanju da vrati radna mesta u SAD, povećala rast realne ekonomije i uposlenosti, Tramp posegao za različitim merama ekonomskog nacionalizma, poput povećanja uvoznih carina, u skladu sa zakonskim mogućnostima SAD, ali i prostorom koji mu daju pravila Svetske trgovinske organizacije.

– Iako se smatra da je automatizacija američkoj industriji čelika „pojela“ mnogo veći broj radnih mesta no uvozni, uključujući i kineski čelik, Tramp je aprila 2017. naložio Ministarstvu trgovine (Department of Commerce) istragu o tome da li uvoz stranog čelika predstavlja pretnju po nacionalnu bezbednost SAD, te je na osnovu rezultata te istrage i predloga Ministarstva potpisao ukaz o povećanju uvoznih carina na uvoz čelika i aluminijuma

KINA I SAD VERZUS EU

- *Da li će ovaj trgovinski rat i koliko pogoditi EU?*

– EK se slaže sa Trampom u vezi sa kineskom „zloupotrebom“ otvorenosti njihovih tržišta i sama je uvela niz mera kako bi sprečila kineske kompanije da preuzimaju bez kontrole korporacije koje poseduju visoku tehnologiju i tehnologiju koja se može primeniti i u vojne svrhe. EK se slaže sa SAD i čelnicima MMF-a da Kina primenjuje nametnuti prenos tehnologije na svom tržištu, koje brojnim carinskim i necarinskim barijerama drži zatvorenim, uprkos obavezama koje proističu iz članstva u STO. No, EU se ne slaže sa Trampovim unilateralnim pristupom i preskakanjem i time urušavanjem autoriteta nadležnih međunarodnih institucija, pravila i sporazuma. Slično je i Japan predložio SAD da zajedno tuže Kinu pred STO, ali nije saglasan sa američkim načinom na koji pokušavaju da reše probleme u poslovanju na kineskom tržištu.

Dragana Mitrović: Cilj SAD je da razne zemlje šire otvore tržište za američku robu

marta 2018. godine. U roku od 60 dana sve zemlje koje su se našle na udaru, mogu da dokažu da ne podležu ovim merama i da budu izuzete, kao što se desilo sa Kanadom, Meksikom, sa kojima paralelno SAD pregovaraju o novoj verziji NAFTA sporazuma, ili da ponude druge ustupke.

• *Kako će se te mere odraziti na globalne tokove?*

– Veoma je važno da razumemo da je cilj ovih mera da se trgovinski partneri nateraju na meru „dobrovoljnog smanjenja izvoza“ u SAD i da je ovo pregovaračka taktika američkog predsednika. SAD su je uspešno koristile sedamdesetih i osamdesetih godina

protiv Japana, koji je tada imao velike suficite u trgovini robom sa SAD.

• *Šta je cilj američkog predsednika Donalda Trampa?*

– Cilj SAD je da te zemlje šire otvore tržište za američku robu. Ovo nije trgovački rat, ali može biti uvod u njega. No, pošto glavne trgovačke sile imaju druge jake adute, nije mnogo verovatno da će do njega doći. Uostalom, pregovori se na operativnom nivou već vode i sve strane nastoje da do rešenja dođe jer je međunarodna trgovina, zajedno sa investicijama, ključni faktor rasta i oporavka svetske privrede, koja beleži spori, ali neprekidni rast posle sloma iz 2008. godine. Rast znači povećanje eko-

nomskih aktivnosti, zaposlenosti, zarada, što je izuzetno važno za svaku vladu, jer se ekonomski rezultati preslikavaju na političku i socijalnu stabilnost u njihovim državama. Smanjenje trgovine usled protekcionističkog zatvaranja tržišta, sa druge strane, znači usporavanje privrednih aktivnosti, gubljenje radnih mesta i rast, ionako prevelikog siromaštva. Američki predsednik smatra da postojeći međunarodni trgovinski sistem ne podstiče tehnološki napredak i uravnoteženu razmenu jer „nagrađuje“ one koji kradu tehnologiju i koriste otvorenost američkog i drugih tržišta, dok svoja drže nedovoljno otvorenim. Zato je on uzeo u svoje

Foto: bifi.rs

Foto: ias.rs

Profesorka Dragana Mitrović na jednom od međunarodnih skupova

ruke da „popravi“ taj sistem, tako što će se povući iz nekih multilateralnih aranžmana (TPP), ponovo ispregovarati neke druge multilateralne (NAFTA) ili bilateralne, poput onog sa Republikom Korejom... Jedan od problema je što se time urušavaju decenijama građene institucije koje regulišu oblast međunarodne trgovine, poput STO i sam poredak, kome su SAD ugradile kamen temeljac i u kome kao najveća ekonomija sveta imaju posebno važnu ulogu.

• *Zbog čega se Kina našla na udaru optužbi o krađi intelektualne svojine i na udaru svih američkih mera?*

– Kina je posebno na udaru iz više razloga. Počev od ogromnog trgovinskog suficita koji je u 2017. iznosio oko 375 milijardi dolara. Prilikom posete kineskog predsednika SAD aprila prošle godine i razgovora na Trampovom imanju, domaćin je postavio zahtev da Kina u sledećih 100 dana pro-

meni ponašanje i počne da radi na smanjenju suficita i otvaranju svog tržišta, ali do Trampove azijske turneje u novembru 2017, ništa se nije promenilo u kineskom ponašanju, dok su američki zahtevi u vezi trgovine robom formulisani kao zahtev da „Kina smanji suficit za 100 milijardi dolara“. U međuvremenu su završene pomenu te istrage, i administracija je pokrenula sada vidljive korake.

• *Tramp smatra da Kina ugrožava američku nacionalnu bezbednost...*

– Mnogo je ozbiljniji problem sa sankcijama koje SAD mogu da potegnu na osnovu optužbi za ugrožavanje nacionalne bezbednosti usled krađe intelektualne svojine. Kina izuzetno brine SAD, ali i druge ekonomske i političke sile, zbog svoje strategije „Made in China 2025“. Osim što SAD, naravno, ne žele da prepuste mesto prve globalne tehnološke supersile, problem je u načinu na koji Kina navodno sprovodi ovu

strategiju tehnološkog unapređenja svoje ekonomije sa ciljem da je transformiše u haj-tek ekonomiju, po ugledu na nemački plan „Industrija 4.0“, u kojoj će dominirati IT, robotika, veštačka inteligencija, samovozeća vozila, telekomunikacije, pa i kvantni kompjuteri, dok će Kina postati „industrijska supersila“. Kineska strategija je namerno poluzvanična, kako ne bi mogla da bude na udaru STO.

• *Šta se tom strategijom predviđa?*

– Da Kina „zameni postojeće tehnologije svojom“ postajući „70 odsto samodovoljna“ u ovoj oblasti, čime remeti postojeći složeni globalni lanac proizvodnje, trgovine i pravilima STO određen način prenosa tehnologije. Dodatno, Kina koja, uprkos velikom ulaganju u istraživanje i razvoj, značajno zaostaje u mnogim od ovih oblasti za SAD, Japanom, Korejom, Nemačkom ili Irskom, realizuje ovu strategiju načinima koji su ili mogu biti na uda-

ru pojedinačnih država ili STO. Kao što su subvencionisanje firmi koje su nosioci ovih delatnosti, ali i navodnom krađom intelektualne svojine drugih država, „prinudnim prenosom tehnologije“ stranih firmi koje posluju na njenoj teritoriji, sajber špijunažom, preuzimanjem naprednih tehnoloških firmi najnaprednijih ekonomija sveta ili kroz saradnju sa njima. U poslednje dve godine i države EU i SAD su pokrenule brojne mere protiv kineskih firmi koje su pokušale da preuzmu tehnološki napredne domaće firme smatrajući da one nastupaju strateški, realizujući interese kineske države i čine to uz njenu pomoć, te time ugrožavaju njihovu nacionalnu bezbednost i zloupotrebljavaju otvorenost i uređenost njihovih tržišta.

• *Nakon što je američki predsednik Donald Tramp uveo carine na čelik i aluminijum, kakve su bile reakcije u Kini?*

– Reakcije su bile i ostale dvostruke. Sa jedne strane, kineski zvaničnici su zauzeli već prepoznatljiv stav i isticali mantru o štetnosti protekcionizma i mogućeg „trgovinskog rata“ po sve učesnike međunarodne trgovine i pozivali na zaštitu slobodne trgovine, dok su sa druge strane upozoravali da Kina ima čime da uzvрати i da se ne boji takvog sukoba. Odmah su i uveli niz kontramera, koje su posebno ciljale ekonomski i politički osetljive tačke Trampove administracije. Peking je povećao uvozne carine na 15, odnosno 25 odsto na 120 američkih proizvoda, u vrednosti od oko tri milijarde američkih dolara, fokusirajući se na poljoprivredne proizvode poput soje, različitog voća, sokova, oraha, vina, svinjetine, kao i čeličnih cevi i recikliranog aluminijuma kao odgovor na američko povećanje uvoznih carina na čelik i aluminijum. Zvanični kineski mediji su, naravno, otišli korak dalje u pojašnjavanju kineskog stava, prozivajući „neke zemlje“ da pod uticajem populizma i protekcionizma ne stvaraju potrebna javna dobra, već podrivaju multilateralni međunarodni sistem, nameću trend antiglobalizma

i starog mentaliteta koji poznaje samo koncepte supersile i „sve ili ništa“, dok su Kina i njen predsednik predstavljani kao nosioci vizija otvorenosti, saradnje i budućnosti kroz koncept sveta kao „zajednice sa zajedničkom sudbinom čovečanstva“.

• *Kako su o tome izveštavali državni mediji?*

– Sa druge strane, državni mediji su podržali i inicijativu na kineskim društvenim mrežama pod nazivom „Kina se ne boji“, kao odgovor na američki protekcionistički pritisak, koja je odmah naišla na veliki odaziv. Ovakve akcije mogu biti uvod u kampanju bojkota pojedinih proizvoda ili trgovačkih lanaca, restorana brze hrane, kafea, iako bi one zapravo značile udar na lokalno stanovništvo zaposleno u njima i lokalne vlade koje ubiraju poreze. Kina se već izveštila u ovakvim bojkotima, od onih koji su i njenu privredu izuzetno mnogo koštali, kao u slučaju antijapanskih demonstracija i delanja, prilično „lakih“ protiv francuskih trgovinskih lanaca i proi-

pogađaju ciljanu ekonomiju, one urušavaju poverenje u državu koja ih uvodi, odnosno uslove poslovanja u njenoj ekonomiji i generalno negativno deluju na međunarodne ekonomske tokove. Tako je posle kineskih sankcija Japanu i brojnih napada na japanske i „japanske“ (često u vlasništvu ili suvlasništvu domaćih građana ili firmi) firme počela da se primenjuje strategija „Kina plus“ od strane Japana, ali i drugih stranih investitora, koja je podrazumevala izmeštanje proizvodnje iz Kine u okolne zemlje jugoistočne Azije. Naravno, dodatni razlog je bio i povećanje troškova proizvodnje u njoj.

• *Odmah je usledila i reakcija iz Amerike...*

– Gotovo sutradan pošto je Kina objavila protivmere u iznosu od tri milijarde dolara, Ministarstvo trgovine SAD je najavilo mogućnost uvođenja novih uvoznih carina od 25 odsto na 1.330 kineskih proizvoda visoke tehnologije iz oblasti medicinske industrije, kosmičke i mašinske industrije

PROTEKCIONISTIČKO NADMUDRIVANJE

• *Čini se da će neke druge zemlje, ipak, pretrpeti mnogo veću štetu od Amerike i Kine koje su ovaj rat izazvale. Koje su to zemlje?*

– U ovom protekcionističkom nadmudrivanju, ima i potencijalnih dobitnika i gubitnika, a na dugi rok, ako bi došlo do trgovinskog rata, gubili bi svi, osim onih koji prodaju robu ili usluge koje nemaju zamenu, a neophodne su. Koliko su isprepletane mreže, odnosno interesi vlasnika, proizvođača, uvoznika i izvoznika, potrošača, nacionalnih država i međunarodnih sporazuma govori i podatak da je na spisku pogođenih američkih firmi, koje su se našle na udaru najnovijih uzvratnih kineskih mera

i Smithfield Foods, najveći američki i svetski proizvođač svinjetine, čije su akcije pale za više od 11 odsto čim su ove mere bile najavljene. No, vlasnik američke firme je zapravo kineska firma WH Group, pa tako kineske sankcije snažno pogađaju kinesku firmu lociranu u SAD. Sa druge strane, SAD iz Kine najviše uvoze pametne telefone, najmodernije televizore, daljinske upravljače, laptop računare i drugu „električnu mašineriju i opremu“. U 2017. godini taj uvoz vredeo je 146 milijardi dolara. Ali većina tih proizvoda se pravi od komponenti uvezenih iz SAD i drugih zemalja, naročito onih iz jugoistočne Azije, kroz međunarodne lance proizvodnje, i kao gotov proizvod, sklopljen u Kini, izvozi u SAD i na druga tržišta.

zvođa pre Olimpijade 2008. godine, do onih mnogo veštije izvedenih i planiranih, protiv Republike Koreje, koji su teško pogodili ekonomiju ove zemlje koju je Kina kažnjavala zbog uvođenja američkog THAAD antiraketnog sistema. Iako ovakve drastične bilateralne mere

u ukupnom iznosu od oko 50 milijardi dolara, a kao rezultat istrage o krađi intelektualne svojine SAD od strane kineskih firmi, pokrenute avgusta 2017. Ova istraga je ciljala Kinu i njenu „nefer trgovačku praksu“, posebno navodnu kinesku krađu američke intelektualne

svojine špijuniranjem, hakerskim upadima, praksom prinudnog prenošenja intelektualne svojine i drugim načinima. Koja, po američkim podacima, košta SAD između 225 i 600 milijardi dolara godišnje.

- *SAD inače protiv Kine vode i postupak pred STO zbog navodne krađe tehnologije lakih čelika...*

– Očigledno veoma spremna za odgovor, već narednog dana Kina je najavila izuzetno precizno ciljane protivmere, po sistemu „oko za oko“, za 106 američkih proizvoda, uključujući avione, soju, đumbir, duvan, svinjetinu i proizvode hemijske industrije u istom iznosu od 50 milijardi dolara. Ovde vidimo da Peking pažljivo politički ciljano pritiska Trampovu administraciju. Budući da su najveći proizvođači ovih proizvoda države ili okruzi koji su izborna baza najbližih Trampovih saradnika – spike- ra Predstavničkog doma Kongresa Pola Rajana ili lidera republikanske većine u Senatu – Mekonela i drugih republikanskih senatora koji su mu bliski ili je sam predsednik SAD u njima zabeležio presudno važnu pobjedu, kao što su Ajova, Severna Karolina, Mičigen itd. Na ovaj način Peking želi da domaćim američkim političkim kanalima poruka o štetnosti bitke uvoznim carinama ekspresno stigne do Trampa.

- *I tu nije kraj protivmerama koje se kreiraju po sistemu „oko za oko“?*

– Narednog dana, predsednik SAD nalaže trgovinskom predstavniku SAD Lajtgeru da sastavi listu uvoznih proizvoda iz Kine, koji krše američke propise po istoj osnovi, ali sada u vrednosti od 100 milijardi dolara, kako bi mogao da posle perioda analize i priprema uvede jednako povećane tarife i na njih. Kina je odgovorila da već ima spreman „detaljan odgovor“. No, pored ovih signala da su spremni za „trgovinski rat“, dve strane pregovaraju i, iako su u pitanju sudari dva moćna aktera, verujem da će doći do nekog, makar trenutnog obostrano prihvatljivog rešenja, jer im je to u interesu. Kini je neophodno otvoreno američko tržište kako bi nastavila sa

realizacijom svojih izuzetno ambicioznih ekonomskih planova, kao što je američkoj privredi u celini veoma važna i potrebna Kina kao ekonomski partner. Na kraju lanca, američki potrošači će plaćati skuplju uvoznju, ali i svu domaću robu napravljenu od sada skupljih komponenti.

- *Primitila sam da je kineski čelik odmah pojeftinio, čak i na samu najavu uvođenja Trampovih carina. Čini se da je Kina, koliko god da smanjuje proizvodnju čelika, na ovom polju nepobediva. Da li je to tako?*

– Kina je, što ni sama ne krije, forsirajući potrebno visoke stope rasta na

SRBIJA I TRŽIŠTE ČELIKA

- *Šta će to značiti za Srbiju? Da li će se, ukoliko se poveća pritisak Kine i Amerike na EU, posledično povećati pritisak i na Srbiju, kada je o čeliku reč?*

– Mi smo zanemarljivo mali proizvođač čelika i u evropskim razmerama, a još i više u globalnim. Dodatno, izvoz skromnih ostataka našeg negdašnjeg metalnog kompleksa je lociran na region. No, kako je vlasnik naše čeličane kineska firma i kako u osećanju nemoći Brisel, odnosno Nemačka iza Eurofera, ne mogu mnogo protiv kineskih proizvođača, ono što mogu jeste da nastavite da istražuju i da nas politički pritiskaju.

pravila ekstremno veliki sektor proizvodnje čelika, ali i cementa, stakla... To je proizvelo i veliku prezaduženost čeličana, ali i nivoa vlasti koje su ih subvencionisale, ogromno zagađenje, višak zaposlenih, nisku produktivnost i obim proizvodnje od 800 miliona tona u 2017, koji čini 50 odsto ukupne svetske proizvodnje i koji ima toliko nisku cenu da ni jedan drugi globalni proizvođač, naročito ako posluje po tržišnim principima, ne može da bude cenovno konkurentan.

- *Koliko sve to nanosi štetu Kini?*

– Kao i u mnogim drugim elementima, Kina izvozi svoje ekonomske probleme pokušavajući da ih reši na većem „igralištu“, globalnom tržištu,

gde je upravo zbog masovne ponude po ekstremno niskim cenama neuporediv konkurent. Ona je neželjeni takmac na lokalnim tržištima drugih velikih proizvođača: Nemačke, Koreje, Japana, SAD, Brazila... Ali im je i neprihvatljiv konkurent na svetskom tržištu. Kina je pristala da se u okviru G20 i u drugim telima traži rešenje za ovaj problem, ali restrukturisanje njene privrede ide presporo za konkurente iz sveta i dovelo je do toga da se uprkos zatvaranju mnogih čeličana i otpuštanju oko dva miliona radnika tokom prošle godine, neke od njenih čeličana ujedine, tehnološki unaprede i postanu još opasniji konkurenti na svetskom tržištu. Svakako da ih američke uvozne sankcije pogađaju, ali ni približno koliko konkurente iz EU, Koreje ili Japana.

- *Reagovale su i skoro sve svetske berze...*

– Na najavu novih mogućih carinskih barijera od strane SAD, reagovale su velikim padom akcija sve svetske berze, počev od Vol Strita, jer berze ne vole iznenađenja. Pale su vrednosti akcija kompanija koje mogu biti pogođene, ali i drugih. Mogući gubitnički sektori bi svakako bile kompanije koje se bave brodskim prevozom, logistikom i drugim delatnostima koje servisiraju trgovinu.

- *Ko iz svega toga može i da profitira?*

– Eventualno zatvaranje kineskog tržišta za američke poljoprivredne proizvode iskoristili bi Australija, Novi Zeland i neke druge zemlje koje imaju spremnu proizvodnju.

- *Kolike su šanse da EU za sebe izdejstvuje izuzetak od primene ovih mera?*

– Verujem da će EU, koja je takođe na udaru mera američke administracije koje imaju za cilj izjednačavanje carinskih barijera u SAD i na stranim tržištima, uspeti da sebe izuzme od većine protekcionističkih mera, budući da i sama ima izuzetno korektno regulisano i otvoreno tržište – ocenila je prof. dr Dragana Mitrović u intervjuu za Magazin Biznis.

Anica Telesković